

až 595. Původní sazby tímto nařízením stanovené, byly zvýšeny vlád. nař. č. 193/1921 Sb. tím způsobem, že byl pro ně stanoven součinitel (koeficient) sedm. Nynější výše cla na sůl (saz. č. 592—594) se tedy určí součinem základních sazeb a zmíněného součinitele.

Ze soli, jež patří do saz. č. 592 cel. saz., musí zaplatiti dovozce kromě cla též licenční poplatek, jehož výše byla stanovena v § 7 zák. č. 326/1921 Sb. takto:

1. ze soli přepychové 200 Kč;
2. ze soli vařené 100 Kč (o soli tavené srov. Boh. 3394 f.) a
3. ze soli kamenné 40 Kč za 100 kg ryzí váhy, jež je základem vycení.

Přepychovou solí se rozumí jedlá sůl v malých baleních nejvýše 5 kg (v sáčkách, kartonech, plechovkách i v lahvích) po obchodnicku upravených a označených různými názvy jako na př. Cerebos a pod.

Licenční poplatek může býti buď zcela neb zčásti prominut při dovozu soli průmyslové nebo dobytčí z ciziny a kompetentním je k tomu min. financí. Totéž platí o clu. Licenční poplatek, který se vybírá při dovozu soli z ciziny, je částí celní pohledávky.

VI. Ustanovení trestní. Přestupky monopolních zákonů a nařízení se stíhají v zemích českých podle hlavy XI. trestního důchodkového zák. z r. 1835, na Slovensku a Podkarpatské Rusi podle zák. čl. I/1897, zák. čl. XIII/1918, úřední sestavy (§§ 40 až 43) a zák. čl. XI z r. 1909. Podlounictví se solí se trestá podle § 129 celního zákona.

Literatura.

~ Článek „Salzmonopol“ v Mischler-Ulbrich a literatura tam uvedená, zejména Buschmann: „Das Salz“; týž: „Das Industriesalz“; výnosy ministerstva financí; Vencálek: „Finanční Univerzum“.

Antonín Bureš.

Soudy a soudnictví.

Soudy jsou neodvislé orgány státem zřízené a povolány k tomu, aby jeho jménem ve státě udržovaly a vykonávaly právo. Moc soudům státem propůjčená a směřující k tomu, aby život ve státě plynul v mezích právních předpisů, státem pro spolužití občanstva stanovených, zove se pravomocí. Podle toho, o jaké to právní předpisy při výkonu pravomoci jde, mluvíme o pravomoci civilní, trestní, veřejnoprávní (správní); také orgány, jimž stát svěřuje

péči nad zachováním těch nebo oněch předpisů a jich výkon (pravomoc v subjektivním smyslu), jsou podle toho různé: jsou to soudy civilní, soudy trestní, soudy veřejnoprávní (správní).

I. Soudy civilní vykonávají pravomoc v „občanských právních věcech“ (§ 1 jur. n.); těmito věcmi dlužno rozuměti ony právní věci, při nichž jednotliví občané vystupují jako jedinci, ve svém vlastním, toliko anebo alespoň především jich samých se dotýkajícím právním oboru, na rozdíl od věcí, jež se sice rovněž dotýkají jednotlivce, ale nevyplývají z jeho vlastního právního oboru, nýbrž z jeho členství a podřízenosti určitým svazkům vyšším.

Soudy řádné a mimořádné. Soudy civilní jsou soudy řádnými tenkrát, jestliže jsou povolány k výkonu pravomoci zásadně ve všech věcech občanskoprávních (soukromoprávních), takže vyjmutí některé takové věci z jich pravomoci je výjimkou, která musí býti stanovena výslovně zvláštním zákonem.

Soudy civilní mimořádné (zvláštní) jsou ony, jimž přísluší výkon pravomoci toliko v některých, zvláštním zákonem určených a jim přikázaných občanských věcech. Řádnými soudy jsou soudy okresní, soudy krajské, vrchní soudy a soud nejvyšší. Okresní nebo krajský soud, který v některém místě (na př. v Praze) vykonává pravomoc výhradně ve věcech civilních, obchodních nebo exekučních, označuje se jako okresní nebo krajský soud civilní, obchodní nebo okresní soud exekuční podle toho, kterou ze zmíněných pravomocí vykonává (§ 2 zák. č. 201/1928).

Soudy mimořádnými jsou:

a) pracovní soudy, vykonávající pravomoc toliko v takových sporech, které vznikají z poměru pracovního, služebního nebo učebního založeného soukromoprávní smlouvou, vzniklých mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, jakož i mezi zaměstnanci téhož zaměstnavatele (§ 1 zák. č. 131/1931). Zřizují se nařízením vlády v místech, kde toho vyžadují hospodářské a sociální poměry (§ 4 cit. zák.). Nejsou-li podmínky pro zřízení samostatného pracovního soudu, zřídí vláda nařízením u jednotlivých okresních soudů, u nichž jsou pro to dány hospodářské i sociální podmínky, zvláštní oddělení pro spory přikázané jinak soudům pracovním (oddělení pro spory pracovní). O takovém oddělení platí ustanovení daná pro samostatné pracovní

soudy. Teprve tam, kde není ani takovýchto oddělení pro spory pracovní, vykonávají pravomoc i ve sporech pracovních řádné soudy okresní (§ 42 cit. zák.); tyto rozhodují sice (na rozdíl od pracovních soudů i zvláštních oddělení pro pracovní spory) bez přísedících laiků, ale postupují jinak v pracovních sporech podle zásad o řízení před pracovními soudy (zák. č. 251/1934).

b) Labské plavební soudy, upravené mezinárodními smlouvami, spočívajícími na mírové smlouvě Versaillské, již bylo Labe prohlášeno za mezinárodní od ústí Vltavy. Jsou to okresní soudy: v Karlíně, Kralupech nad Vlt., Mělníce, Roudnici, Litoměřicích, Lovosicích, Ústí n. L. a Děčíně. Pravomoc jejich je upravena Labskou plavební aktou č. 222/1923, dodatečnou úmluvou č. 37/1924 a zák. č. 92/1924. Jsou mimořádnými soudy potud, že jen ony mohou rozhodovati spory, které jsou jim v těchto mezinárodních smlouvách přikázány.

c) Pojišťovací soudy, zřízené v sídle sborových soudů první stolice, které vyřizují spory a věci jim přikázané zákony o sociálním pojištění (zák. č. 221/1924 ve znění zák. č. 185/1928, č. 148/1925, č. 221/1925, č. 26/1929).

Pořad stolic.

1. U řádných soudů je pravomoc vykonávána zásadně ve třech stolicích (instancích).

První stolicí jsou soudy okresní, krajské, krajské obchodní (jenom v Praze). Soudy druhé stolice řídí se tím, který soud byl v daném případě stolicí první. Kde byl první stolicí soud okresní, je druhou stolicí jemu nadřízený krajský soud. Vykonává-li okresní soud i pravomoc ve věcech obchodních (čemuž je tak všude mimo Prahu, kde je samostatný okresní soud obchodní), je druhou stolicí z rozsudků (na rozdíl od usnesení), které jsou výslovně označeny dodatkem o tom, že byly vydány při výkonu této pravomoci (kausální), krajský soud obchodní v Praze (jde-li o okresní soudy v kraji pražském) aneb obchodní senát nadřízeného krajského soudu (jde-li o okresní soudy ostatní, § 3 jur. n., 207 jedn. ř.).

Je-li první stolicí samostatný okresní soud obchodní (v Praze), je druhou stolicí jemu nadřízený samostatný krajský soud obchodní v Praze, a to jak co do rozsudků, tak co do usnesení (§§ 3 jur. n., 207 jedn. ř.). Byl-li vydán rozsudek okresním soudem, ale ve věcech horních

a byl-li výslovně označen jako takový, je druhou stolicí horní senát krajského soudu, jenž je povolán k výkonu pravomoci ve věcech horních (§§ 3 jur. n., 207-II jedn. ř.).

Kde byl první stolicí krajský soud nebo krajský soud obchodní, je druhou stolicí jemu nadřízený vrchní soud.

Třetí stolicí je nejvyšší soud v Brně bez rozdílu, byl-li první stolicí soud okresní či krajský, pokud zákon neobmezuje pořad stolic jenom na dvě (§§ 3-II, 4 jur. n., zák. č. 216/1919). Vyloučena je třetí stolice v t. zv. věcech nepatrných (do 500 Kč, v pracovních sporech do 300 Kč), dále proti potvrzujícímu rozsudku druhé stolice, nepřesahuje-li předmět sporu, o němž by měl rozhodovati dovolací soud, na penězích nebo na peněžité hodnotě 7000 Kč, nebo jde-li o výměru výživného ze zákona, leč by soud druhé stolice ve svém rozsudku prohlásil dovolání za přípustné, protože jde o rozhodnutí zásadního významu (§ 502 II c. ř. s., 502 III c. ř. s. ve znění zák. č. 251/1934). Ještě podstatněji je omezen přístup ke třetí stolicí ve případech, kde bylo v nižších stolicích rozhodnuto pouhým usnesením (§ 528 c. ř. s. ve znění zák. č. 251/1934).

Pro Slovensko a Podkarpatskou Rus je potud rozdíl od toho, co bylo dosud uvedeno, jednak, že není tam ani samostatných krajských soudů obchodních ani obchodních nebo horních senátů, jednak, že třetí stolicí není tam vždy nejvyšší soud v Brně, nýbrž vrchní soud, a to ve sporech náležejících v první stolicí k okresním soudům, nepřesahuje-li zároveň cena předmětu sporu 5000 Kč (toto cenové omezení platí i tehdy, když jde o věc, jež patří k okresním soudům bez ohledu na cenu předmětu sporu, § 525 o. p. s., čl. VII, č. 1 a, zák. č. 161/1921).

Z pořadu stolic zde vytčeného jsou výjimky v některých případech zvláštními zákony stanovených potud, že je první stolicí vrchní soud, druhou (a poslední) pak nejvyšší soud. Tomu je tak:

a) v t. zv. syndikátních sporech (čl. VI č. 4, uv. z. k j. n., zák. č. 112/1872 ř. z., § 600 c. ř. s., viz níže);

b) ve sporech osob neprávem odsouzených proti státu o náhradu škody (§ 5 zák. č. 109/1918 ř. z.);

c) v soukromoprávních sporech mezi státní správou a Národní bankou čsl., pokud spory tyto nepatří před zvláštní rozhodčí soud; spory tyto jsou však přikázány jenom vrchnímu soudu v Praze (§§ 98, 99

zák. č. 347/1920, čl. XXII zák. č. 102/1925).

2. U mimořádných soudů. Zde třeba rozeznávat, o jaký mimořádný soud jde.

U pracovních soudů je druhou stolicí krajský soud, v jehož obvodě má pracovní soud své sídlo (§ 30 zák. č. 131/1931). Třetí stolicí je nejvyšší soud (§ 35 cit. zák.).

U labských plavebních soudů je druhou stolicí buď krajský soud, v jehož obvodě má plavební soud své sídlo, aneb t. zv. Mezinárodní komise labská (MKL) se sídlem v Drážďanech (Commission internationale de l'Elbe); závisí to na vůli stran (čl. 46 Labské plav. akty č. 222/1923). Obmezeno je to ve prospěch tuzemských krajských soudů ve sporech mezi zaměstnavateli a zaměstnanci, jsou-li obě sporné strany čl. příslušníky; tu totiž bylo by lze učiniti MKL odvolacím soudem jen tehdy, jsou-li obě strany ochotny její příslušnost přijmouti (čl. 4 dodat. úml. č. 37/1924). Jinak platí pro posouzení příslušnosti druhé stolice zásada předstižení (čl. 5 dodat. úml., § 7 zák. č. 92/1924).

Proti rozhodnutím MKL není dalšího opravného prostředku; naproti tomu proti rozhodnutím krajských soudů jako odvolacích je přípustno dovolání k nejvyššímu soudu jakožto stolicí třetí (§§ 12, 13 zák. č. 92/1924).

U pojišťovacích soudů je druhou stolicí vrchní pojišťovací soud, zřízený v Praze pro celé státní území. Třetí stolice není (§§ 227—233 zák. č. 221/1924).

Důsledky rozdílů mezi soudy řádnými a mimořádnými.

Obsah pravomoci mimořádných soudů je v podstatě stejný, jako u řádných soudů, ovšem je obmezen jen na věci jim zvlášť přikázané; avšak exekuční moci nemají. Tato přísluší toliko řádným soudům první stolice (§§ 18, 19 ex. ř.).

Zákonodárství přesně rozlišuje tyto dvojí soudy a dbá o to, aby řádné soudy nerozhodovaly ve věcech, jež jsou jim odňaty a odkázány k soudům mimořádným. To platí i tenkrát, když by v té které věci byla příslušnost mimořádného soudu vyslovena zvláštním zákonem teprve potom, když už tato věc byla platně zahájena před řádným soudem (§ 29 jur. n.). Důsledky tohoto stanoviska jeví se jednak vzhledem k soudům, jednak vzhledem ke sporným stranám.

Řádným soudům je uložena povinnost, aby se v těchto věcech zdržovali výkonu

pravomoci, vyslovily z moci úřední a v každém období řízení svou nepřislušnost a zmatečnost provedeného snad už řízení. Vyjde-li vada na jevo teprve po pravoplatném řízení, může i tu k návrhu nejvyššího správního úřadu — nikoli i k návrhu stran — nejvyšší soud vysloviti zmatečnost tohoto pravoplatně už skončeného řízení, před řádným soudem neprávem provedeného, pokud tomu nestojí v cestě závazné dosud rozhodnutí téhož neb jiného soudu o důvodu zmatečnosti (v téže věci) vydané (§ 42 I—III jur. n.). Srov. heslo Pořad práva.

Pokud jde o pracovní soudy, vyslovuje § 28 zmatečnost, bylo-li rozhodnuto pracovním soudem o věci, která nenáleží před soudy pracovní (§ 28, č. 3, zák. č. 131/1931). Tím nemá býti zajisté naznačeno, že u jiných mimořádných soudů by takové zmatečnosti nebylo, třebaš u nich podobného ustanovení není, ale také ne, že by každé rozhodnutí pracovního soudu, podle § 28, č. 3, zmatečné, ale právní moci nabytí, mělo plné právní účinky. Byl by tu nápadný rozdíl naproti řádným soudům v neprospěch těchto. Vzhledem k tomu, že pravomoc mimořádných soudů je jen výjimkou, obmezenou na věci výslovně jim zvláštním zákonem přikázané, nelze pochybovati o tom, že i ony se musí zdržovati výkonu pravomoci ve věcech odkázaných soudům řádným a že tak musí činiti z povinnosti úřední a v každém období řízení (srov. § 22 I zák. o pracovních soudech). Rozsudek pak, vydaný v těchto věcech soudem mimořádným, nemá, i kdyby nabyl právní moci, vlastně povahu rozsudku, poněvadž nevyšel z činnosti soudu k výkonu této pravomoci státem zřízeného. Je tomu právě tak, jakoby takový rozsudek byl vydán jiným orgánem neb úřadem, jemuž výkon této pravomoci nepřísluší. Jde o parozsudek, jenž nezavazuje a právní účinky způsobiti nemůže.

Sporné strany nemohou na vytčeném stanovisku zákona způsobiti nijaké změny ani souhlasnou svou vůlí; proto nemohou věc, náležející před mimořádné soudy, svou vzájemnou úmluvou přenést před soudy řádné, a ovšem ani naopak (§ 104 II jur. n.). Úmluvy takové, i kdyby k nim došlo, nemají právní účinnosti.

Zřízení a obsazení soudů.

Zřízení soudů a změna obvodů jejich hranic upraveny jsou co do krajských soudů zák. z 26. IV. 1873, č. 62 ř. z., co do okresních soudů zák. z 11. VI. 1868, č. 59 ř. z.

(zachovány v platnosti § 48 zák. o org. soudů). Zřízení nových soudů první stolice (okresních i krajských), jakož i změna v jejich obvodech přísluší nyní ovšem vládě (§§ 7 a 64 II. úst. list.). Totéž platí i o pracovních soudech (§ 4 zák. č. 131/1931).

Soudy jsou složeny z většího či menšího počtu osob, jichž činnosti je k výkonu pravomoci zapotřebí. Osobou takovou je v první řadě soudce, t. j. osoba státem ustanovená a výkonem civilní pravomoci (obsahující v sobě moc rozhodovací, donucovací a listinnou) pověřená a při výkonu jejím neodvislá.

1. Soudcové z povolání a soudci laici. Soudcové musí jakožto soudci z povolání býti pro svůj úřad náležitě připraveni a býti znalými práv (t. zv. soudcové učení). K této přípravě náleží průkaz o studiu práv na některé tuzemské universitě a o třech teoretických státních zkouškách, o t. zv. přípravné službě u soudů a o zvláštní zkoušce soudcovské, vykonané po skončení této přípravné služby u vrchního soudu (§ 4 zák. o org. soudů).

Z tohoto pravidla jsou však tyto výjimky ve prospěch t. zv. soudců-laiků:

a) u krajských soudů v t. zv. věcech kausálních (obchodních, horních a námořních) zasedá v senátech vedle dvou soudců-právníků jeden soudce-laik, a při odvoláních z rozsudků pracovních soudů (oddělení pro pracovní spory i okresních soudů ve sporech pracovních) ve sporech přes 300 Kč (zůstává nezměněno zák. č. 251/1934) vedle tří soudců-právníků dva soudcové laici (§ 31 zák. č. 131/1931);

b) u pracovních soudů (a v odděleních pro pracovní spory, nikoli však u okresních soudů v pracovních sporech) zasedají vedle předsedy, jenž je soudcem z povolání, dva soudcové z lidu, z nichž jeden je z řad zaměstnavatelů, druhý z řad zaměstnanců (ve sporech mezi zaměstnanci téhož podniku navzájem ze společně převzaté práce jsou oba přísedící vzati z řad zaměstnanců, §§ 5, 16 zák. č. 131/1931);

c) u pojišťovacích soudů rozhoduje o odvoláních z nálezů rozhodčích soudů nemocenských pojišťoven a o žalobách proti výměrům pojišťovny, nárok na dávku pojištění invalidního a starobního zamítajícím, dávku nesprávně vyměřujícím, snižujícím nebo odnímajícím, tříčlenný senát, složený z předsedy (jímž je soudce z povolání) a dvou přísedících, z nichž jeden z řad zaměstnavatelů, druhý z řad pojištěnců (§ 222 zák. č. 221/1924). U vrchního pojišťo-

vacího soudu rozhoduje o odvoláních z rozhodnutí pojišťovacího soudu pětičlenný senát (3 soudci z povolání a 2 přísedící, § 228 zák. č. 221/1924).

Soudcem-laikem ve věcech kausálních může býti jen ten, kdo má vzhledem k svému povolání důkladnou znalost obchodu, plavby neb hornictví, jakož i zákonů a zvyků na ně se vztahujících; úsudek o tom ponechán je orgánům, které navrhuji osoby za soudce-laiky (obchodní a živnostenské komory resp. majitelé hor a hutí, § 20 zák. o org. s.).

Prísedící pracovních soudů jmenuje prezident vrchního soudu z polovice ze zaměstnavatelů, z polovice ze zaměstnanců; návrhy činí ústřední odborové organizace zaměstnanců a zaměstnavatelů. Navržená osoba nesmí býti vyloučena z práva voliti v obci (§ 6 násl. zák. č. 131/1931).

Prísedící pojišťovacích soudů jsou voleni (ve 2 skupinách — zaměstnavatelů a zaměstnanců — osobami, jež jsou oprávněny voliti členy výboru Ústřední sociální pojišťovny a pocházejí z obvodu, pro nějž je pojišťovací soud zřízen, §§ 217, 219 zák. č. 221/1924).

Samosoudci a senáty.

Soudy vykonávají pravomoc jednak samosoudci, jednak senáty. U okresních soudů rozhodují bezvýjimečně samosoudci, u sborových soudů zpravidla senáty (u krajských soudů 3členné, u vrchních soudů 5členné — s jistými výjimkami ve prospěch senátů 3členných — a u nejvyššího soudu 5členné, §§ 5, 7, 8 jur. n.).

U pracovních soudů rozhodují v první stolici senáty 3členné, v odvolací stolici 5členné (jde-li o více než 300 Kč, viz nahore, §§ 16, 32 zák. č. 131/1931). U pojišťovacích soudů rozhodují jednak samosoudci (ve sporech uvedených v § 220, odst. 1., č. 1, 4, 5, a o stížnostech proti rozhodcím soudům nemocenských pojišťoven § 222, odst. 2., zák. č. 221/1924), jednak senáty 3členné, u vrchních pojišťovacích soudů jednak senáty 3členné (ze soudců z povolání), jde-li o odvolání proti rozhodnutím samosoudců, jednak 5členné (§§ 222, 228 zák. č. 221/1924).

U krajských soudů je zásada rozhodování v senátech prolomena ve prospěch samosoudce v četných případech. Samosoudci zde rozhodují zejména: a) v majetkoprávních sporech, náležejících před krajské soudy podle hodnoty předmětu sporu, nepřesahuje-li tato hodnota 20.000 Kč neb

omezí-li se až do počátku ústního přelíčení na tuto nebo nižší částku (§ 7a, jur. n.);

b) při vyřízení návrhů na vydání platebního příkazu v řízení rozkazním a platebního nebo zajišťovacího příkazu v řízení směnečném, jakož i při vyřízení návrhů na vydání platebních příkazů, jimiž se uplatňují postěžní nároky ze šeků, dále ve věcech exekučních (§ 7, odst. 3., jur. n.) a nesporného řízení (rozhodují-li tu krajské soudy ve stolici prvé, § 3 zák. č. 100/1931);

c) ve sporech o rozvod a rozluky manželství, pokud jedna ze stran ještě před vyhlášením průvodního usnesení nenavrhl, aby věc byla projednána před senátem (§ 7a, odst. 3., jur. n., čl. I, č. 2, zák. č. 123/1923);

d) při t. zv. prvním roku (§§ 239 I, 397 II c. ř. s.); zde rozhoduje samosoudce i o návrhu na navrácení v předešlý stav pro zmeškání prvního roku a o útratách při zpětvzetí žaloby před nebo při I. roku (§ 37, č. 5, 6 zák. o org. s.). Na Slovensku a Podkarpatské Rusi se koná i první rok před senátem, pokud nejde o spory uvedené pod a) (§ 178 o. s. p.);

e) při vyřízení návrhu na zajištění důkazu a o nákladech s tímto důkazem spojených (§ 386 II c. ř. s.);

f) při rozsudku pro zmeškání, vydaném proto, že žalovaný nepodal včas odpověď na žalobu (§ 398 I c. ř. s.);

g) při zpětvzetí odvolání před počátkem ústního jednání odvolacího (§ 484 I c. ř. s.), zejména i o povinnosti odvolatelově k náhradě nákladů odpůrci opravným prostředkem způsobených (§ 484 III c. ř. s.).

Soudci samostatní a pomocní. Soudcové se dělí na soudce samostatné a soudce pomocné. Soudce samostatný je ten, kdo je oprávněn, aby samostatně rozhodoval o věcech soudní pravomoci (civilní nebo trestní) podléhajících (ať rozhoduje jako samosoudce či jako člen senátu). Pomocným soudcem je ten, kdo vyřizuje jenom takové věci pravomoci soudní, které nevyžadují soudcovského rozhodování (§ 3, odst. 2., zák. o org. s.). Soudcovským rozhodováním rozuměti sluší ony autoritativní projevy vůle soudu, jimiž se rozhoduje o věci hlavní na soud podané (ať ve sporu, v řízení nesp. i trestním) anebo o takových otázkách vedlejších, jež na rozhodnutí hlavní věci přímo působí a jsou k ní v bezprostředním vztahu.

Pro otázku, kdo je soudcem samostatným a kdo pomocným, sluší povšechně uvést, že soudci-laikové jsou vždy jenom

soudci samostatnými, nemohouce býti soudci pomocnými, kdežto ze soudců z povolání jsou jisté kategorie ipso jure soudci samostatnými, jisté zase ipso jure soudci pomocnými, v tom smyslu, že jako soudci samostatní vůbec jednati nemohou, kdežto u jiných je pravidlem soudcovství pomocné, jež se může však státi výjimečně soudcovstvím samostatným, přistoupí-li zvláštní okolnosti.

Ipso jure soudci samostatnými jsou okresní soudcové jako přednostové okresních soudů, soudní radové, vrchní soudní radové a radové nejvyššího soudu, vicepresidenti a presidenti sborových soudů (krajský, vrchní soud), první prezident nejvyššího soudu a druhý prezident nejvyššího soudu (§§ 2 zák. o org. s., 4—8 zák. č. 201/1928).

Bezvýminečně soudci pomocnými jsou auskultanti. Soudcové (§ 4 zák. č. 201/1928) a okresní soudcové — pokud nejsou přednosty okresních soudů — jsou buď soudci samostatnými anebo soudci pomocnými. Samostatnými jsou sice nikoli již dosažením té které hodnosti, nýbrž teprve tehdy, když jim bylo samostatné soudcovství zvlášť propůjčeno; to se stane u okresních soudů tím, že jsou jmenováni samosoudci, u krajských soudů tím, že jim bylo propůjčeno t. zv. hlasovací právo (§§ 5 jur. n., 2, 3 zák. o org. s.). Samosoudce jmenuje ministr spravedlnosti k návrhu presidenta vrchního soudu (§ 25 I zák. o org. s.), a hlasovací právo propůjčuje rovněž on k návrhu toho kterého krajského soudu a vyslechnuv presidenta vrchního soudu (§ 30 III zák. o org. s.). V obojím směru platí obmezení: jednak, že soudcům nesmí býti hlasovací právo ve věcech občanských vůbec propůjčeno (ale ovšem může jim býti propůjčeno ve věcech trestních, § 30 III zák. o org. s.), jednak, že u okresních soudů v místech sídla krajského soudu mohou býti samosoudci jmenováni jen okresní soudcové (§ 25 II zák. o org. s.).

Samostatní soudcové mohou býti zásadně jmenováni vždy jen pro určité místo, pomocní soudcové jsou jmenováni buď pro určité místo (okresní soudcové a soudcové, kteří nejsou samostatní nebo nemají hlasovací právo) anebo všeobecně pro obvod určitého vrchního soudu (auskultanti a část soudců, § 3 zák. o org. s., § 15, odst. 3., zák. č. 201/1928).

Tím, že byl někdo jmenován samosoudcem, nenabývá ještě práva vykonávati samostatně pravomoc civilní (ovšem ale

trestní), nýbrž musí k tomu přistoupiti ještě zvláštní zmocnění presidenta vrchního soudu (§ 5 jur. n.).

Je-li u téhož okresního soudu několik samosoudců, určí jim přednostu soudu rozvrh práce (dle druhů) na celý rok napřed se schválením presidenta nadřízeného krajského soudu (§ 26 zák. o org. s.). Tito samosoudci se pak vzájemně zastupují (§ 27 zák. o org. s.). Každý soudce, jemuž je přikázána jistá skupina věcí k samostatnému vyřízení resp. u sborových soudů každý senát tvoří t. zv. soudní oddělení (§ 27 jedn. ř.). Také senáty u sborových soudů první a druhé stolice jsou po celý rok stálé (§ 99 II úst. list., § 32, 42 zák. o org. s.). Výjimky jsou přípustny jen ve případech zákonem (§§ 42, 43 zák. o org. s.) stanovených.

Význam předpisů o složení soudu. Složení soudu nesmí se odchylovati od zákonných předpisů. Každá odchylka má v zápětí zmatečnost (§ 477, č. 2 c. ř. s., § 504, č. 1 o. s. p.). Výjimečně dovoluje zákon úchylky od předepsaného počtu členů senátu; připouští jednak větší počet soudců v senátě, totiž tam, kde je nutno do senátu přibrati t. zv. náhradního soudce (§ 9, II, § 62 jur. n., § 56 o. s. p.), jednak menší počet, jde-li o opravu skutkové podstaty vylíčené v rozhodovacích důvodech, je-li některému z původních členů senátu nemožno, aby se účastnil rozhodování o této opravě (§§ 420/II c. ř. s., 408 o. s. p.).

K obsazení soudu náleží v jistých případech i zapisovatel (při projednávání sporu, v přípravném řízení, důkazní řízení, porady senátu). Musí býti jako takový vzat do přísahy (§ 15 jur. n.). Nebyl-li zapisovatel přibrán tam, kde přibrán býti měl, je jednání takové sice nezákonné, ale není v historických zemích důvodem zmatečnosti; naproti tomu je na Slovensku a Podkarpatské Rusi tato vada u sborových soudů stížena následky zmatečnosti (§ 504, č. 1, § 540 o. s. p.).

Právní postavení soudců.

Soudcové jsou jmenováni presidentem republiky aneb vládou, a to tak, že soudce první skupiny, ustanovené na systemisovaných soudních místech u sborových soudů druhé stolice ve stupnici V. funkčního služného, a soudce vyšších stupnic (§ 7, zákona č. 201/1928) jmenuje prezident republiky (§ 54, č. 8 úst. list.), ostatní pak — zahrnuje v to i soudce-laiky u krajských soudů — t. j. nyní soudce ustanovené na služebních soudcovských

místech v VII. a VI. stupnici funkčního služného (t. j. okresní soudce jako přednosty okresních soudů, okresní soudce, soudní rady) jmenuje vláda (§ 64/II, § 81 c úst. list.). O přijetí do soudní praxe rozhoduje prezident vrchního soudu (§ 16 zák. o org. s.), soudce na služebních soudních místech druhé skupiny (§§ 36, 152 B, plat. zák. č. 103/1926) jmenuje ministr spravedlnosti a auskultanty jmenuje vrchní soud.

Soudcové z povolání jsou jmenováni trvale (§ 99 úst. list.), soudci-laikové u krajských soudů jsou jmenováni na tři roky (§ 20 zák. o org. s.). Přisedící pracovních soudů jsou jmenováni na tři roky (§ 12 zák. o prac. s.), přisedící soudů pojišťovacích jsou voleni na čtyři roky (§ 200, odst. 3, § 218 zák. č. 185/1928).

Co do právního postavení soudců, sluší rozeznávati ustanovení, která se vztahují na všechny soudce (pomocné i samostatné), a ustanovení, vztahující se jen na soudce samostatné.

1. Pro všechny soudce platí:

a) o takových porušeních povinností, úřadem nebo služební přísahou uložených, jež mají povahu služebních přečinů, rozhoduje zvláštní disciplinární soud (§ 2 zák. č. 46/1868 ř. z.). Tímto soudem je nejvyšší soud (jde-li o soude. úředníky u nejvyššího soudu, presidenty, vicepresidenty a rady vrchních soudů, presidenty a vicepresidenty krajských soudů), a vrchní soudy (jde-li o všechny ostatní u nich neb v jejich obvodech ustanovené soudcovské úředníky, § 8 zák. disc.). Disciplinární soud rozhoduje v pětičlenných senátech, složených vesměs ze soudců z povolání. Výjimka nastává podle zák. č. 147/1933 o stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců (třetí soudce zemského kárného soudu nemusí býti soudcem z povolání).

Disciplinární tresty soudců jsou: přesazení na jiné služební místo bez nároku na náhradu útrat přesídlení, s nímž může býti jako zostření spojeno zmenšení služebního platu nejvýše o třetinu a nejdéle na tři roky, dále výslužba na neurčitou dobu se zmenšenou pensí, která nesmí převyšovati dvě třetiny normálního výslužného, a konečně propuštění (§ 6 a, b, c disc. zák.).

b) Nemohou býti se svého úřadu sesazeni pouhým opatřením správním (§ 99 úst. list.); jenom auskultanti mohou býti propuštěni ministrem spravedlnosti, když

nevykonali včas soudcovskou zkoušku aneb podruhé při ní propadli (§ 14/II zák. o org. s.). Jinak je sesazení s úřadu přípustno ze zvláštních důvodů jen jako disciplinární trest (§ 6 c disc. zák., § 21/II, zák. o org. s.). Také dočasné zbavení úřadu (suspense) může být vysloveno jen disciplinárním soudem (§ 29 disc. zák.); může sice vyslovit suspensi v nutných případech a při vzetí soudce do vyšetřovací vazby i nejbližší nadřízený, avšak musí věc ihned oznámiti disciplinárnímu soudu, který tuto suspensi buď potvrdí nebo zruší (§ 99 úst. list., § 30 disc. zák.).

Ovšem mohou být pomocní soudcovští úředníci dáni v zájmu služby do dočasné nebo trvalé výslužby v řízení správním (§ 55 disc. zák.).

2. Pro samostatné soudce (jimiž jsou po vykonané přísaze i soudcové-laici, § 21 zák. o org. s.) platí ještě tyto zvláštní výsady:

a) Jsou, vykonávající svůj soudcovský úřad, neodvislí; neboť jsou vázáni jenom zákonem, to znamená, že nesmí na ně být nijak působeno, aby věc jim předloženou rozhodli v jistém smyslu, a že nesmí také být pohnáni k odpovědnosti za to, že tu kterou věc v jistém smyslu rozhodli (§ 98 úst. list., k tomu § 2 zák. o org. s. a § 1 disc. zák.). Vodítkem jejich má a musí být toliko zákon a vlastní svědomí. Zkoumati platnost zákonů řádně vyhlášených jim nepřísluší, ale ovšem mají právo zkoumati, byl-li zákon řádně vyhlášen (§ 51 úst. list.). Naproti tomu však rozhodují soudy, řešíce určitou právní věc, o platnosti nařízení v zákonném pořadu stolic (§ 102 úst. list.). Porušení zákona může mít za okolností pro soudce v zápětí disciplinární tresty (§ 2 disc. zák.) a povinnost k náhradě škody (§ 1 zák. č. 112/1872 ř. z.). Vyloučeno je zejména jakékoli — i nepřímé — zasahování vlády ve výkon soudnictví (t. zv. kabinetní justice).

Výslovně je stanoveno, že také soudcové pojišťovací soudy a přísedící jejich jsou ve výkonu tohoto svého soudcovského úřadu samostatní a neodvislí jako soudcové (§ 224 zák. č. 185/1928).

b) Nesmí být proti své vůli na jiné místo přeloženi (§ 99, odst. 1, úst. list., § 32 zák. o org. s.), leč z trestu, bylo-li by konání spravedlnosti na dosavadním místě ohroženo (§§ 6a, 43 disc. zák.), aneb pro nastalé švakrovství mezi soudci téhož

soudu (§§ 44, 45 disc. zák., 17 s. instr. zák. č. 81/1853 ř. z., 19 zák. o org. s.). Ve všech těchto případech je třeba výroku disciplinárního soudu.

Naproti tomu pomocní soudcové mohou být i proti své vůli cestou administrativní přeloženi na jiné místo v téže hodnosti a bez zmenšení platu (§ 48 disc. zák.).

Přeložením není dočasné použití soudce mimo jeho úřední sídlo za účelem výpomoci a zastupování, k němuž jsou i samostatní soudcové v obvodě svého vrchního soudu povinni, ale nikoliv na dobu delší než 6 měsíců a vždy proti zákonnému odškodnění (§ 49 disc. zák., § 46 zák. o org. s.).

c) Nesmí být dáni proti své vůli do výslužby (§ 99/I úst. list.). Samostatný soudce může být dán do výslužby beze své vůle jen disciplinárním soudem (§ 6b disc. zák.) buď pro porušení povinností úřadem neb služební přísahou soudci uložených (§§ 2, 6b, disc. zák.) aneb pro tělesnou neb duševní nezpůsobilost k plnění těchto povinností (§ 50 a násl. disc. zák.).

Ústavní listina (§ 99/I) vyslovuje zásadu, že mohou být soudcové dáni do výslužby na základě právoplatného nálezu, když dosáhnou věku zákonem stanoveného. Zákon tento byl vydán pod č. 165/1934 a stanoví tento věk dovršeným 67 rokem; tato věková hranice se snižuje od 1. I. 1937 na 66 a od 1. I. 1940 na 65 roků.

Výhody poskytnuté soudcům co do přeložení, sesazení neb výslužby neplatí ve případech nové organizace soudní po dobu zákonem ustanovenou (§ 99/I úst. list.).

Povinnosti soudců. Kromě povinností všem státním úředníkům uložených, vytýká soudní instrukce z r. 1853 jako zvláštní povinnosti soudců (i pomocných) tyto: přísnou nestrannost, zachovávání zákona, pilné, horlivé, ale i rychlé a nezištné konání úřadu, nepřijímání jakýchkoli, přímých i nepřímých darů, záповěď všelikých vedlejších zaměstnání, jež by mohla mít škodlivý vliv na jich úřední postavení, zejména soukromé jednatelství a dopisování ve věcech úředních, povinnost mlčelivosti vůbec, zejména povinnost zdržovati se projevu náhledů o věcech dosud nevyřízených aneb o jich pravděpodobném výsledku. Kromě toho jsou soudcové povinni chovati se i mimo úřad, v životě občanském a rodinném, zcela bezúhonně, tak aby důvěra v jich soudcovské úkony a

úcta před soudcovským stavem neutrpěla újmy (§§ 46—51 instr. s. z r. 1853, § 19 zák. o org. s.). Také tyto povinnosti platí všeobecně, pro všechny čl. soudce (z povolání i laiky), zde i na Slovensku a Podkarpatské Rusi (§ 2 zák. č. 270/1920). Zvláště ještě vytyká ústavní listina (§ 100), že soudcové z povolání nesmějí zastávat jiných funkcí placených, stálých nebo občasných, pokud zákon nestanoví výjimky.

Ručení za škodu, soudci způsobenou. Ústavní listina má v § 104 také ustanovení toto: Jak ručí stát a soudcové za náhradu škody, kterou tito způsobili tím, že porušili právo v konání svého úřadu, stanoví zvláštní zákon. Zákonem tímto je t. zv. zákon syndikátní ze dne 12. VII. 1872, č. 112 ř. z. (srov. §§ 600—602 c. ř. s.). Zákon tento zaveden byl také na Slovensku a Podkarpatské Rusi (§ 2 zák. č. 270/1920 ve znění § 209 zák. č. 103/1926).

Podmínky nároku na náhradu škody jsou: a) že soudce porušil právo u výkonu svého úřadu přestoupením úřední povinnosti; b) že tím způsobil straně nějakou škodu; c) že proti této škodě neposkytují pomoci opravné prostředky v řízení soudním předepsané (§ 1 cit. zák.).

Poškozená strana má právo, pohledávat náhradu škody buď jen na provinilém soudci nebo jen na státu nebo na obou. Soudce ručí jako hlavní dlužník, stát jako rukojmí a plátec.

Ručení toto nevztahuje se však jen na soudce (i laiky), nýbrž i na jiné osoby k soudním jednáním úředním zřízené, na notáře jako soudní komisaře, kancelářské úředníky a zřízence, k výkonu soudních úkonů úředních u soudů ustanové, i na úředníky a zřízence berních úřadů, pokud jde o jejich úřední činnost ve příčině peněz u soudu složených a peněz sirotčích (§ 4 cit. zák.).

Z rozhodnutí učiněného v senátě, ručí všichni hlasující, kteří hlasovali pro toto rozhodnutí. Zakládá-li se však usnesení na neúplném nebo nesprávném vyličení věci se strany zpravodajovy, jsou hlasující prosti všeho závazku, nemůže-li se jim klásti za vinu, že zanedbali péče, kterou jsou podle zákona povinni (§ 6 cit. zák.). Ovšem odvozuje-li strana právo k náhradě z usnesení sborového soudu, kterým bylo její právo porušeno, může provinilé soudce o sobě aneb společně se státem žalovati jen tehda, když o nich nabyla vědomosti trestním řízením (§ 3 cit. zák.); jinak musí žalovati jen stát.

Nárok na náhradu škody dlužno uplatňovati žalobou, k níž je v první stolici příslušný vrchní soud, v jehož obvodě má sídlo soud, který nebo jehož zřízenec právo porušil (§ 8 cit. zák.). Odvozuje-li se právo k náhradě z nějakého opatření presidentova nebo z nějakého usnesení téhož vrchního soudu, který by byl pro žalobu příslušným, bude nejvyšším soudem k návrhu žalobce nebo žalovaného delegován jiný vrchní soud.

O podané žalobě má dáti procesní soud vědět příslušnému disciplinárnímu soudu resp. disciplinárnímu úřadu a může vyslovit, aby rozepře byla odložena až do skončení disciplinárního řízení, když lze předvídati, že konečný výsledek tohoto disciplinárního řízení neb použití šetření disciplinárně konaných bude mít vliv na rozhodnutí sporu (§ 601 c. ř. s.). Jinak postupuje vrchní soud jako procesní soud o syndikátní žalobě podle obecných zásad řízení pro krajské soudy předepsaných (§ 600 c. ř. s.).

Václav Hora.

Společenstva výdělková a hospodářská.

I. Hospodářsko-právní povaha. Sp. v. a h. jsou právní útvary soukromého práva, nikoli veřejného, ale státní politika dala svému zvláštnímu zájmu na těchto útvarech výraz tím, že je v některých ohledech favorisovala nebo dokonce i vytvářela nátlak na vstup do nich. Pak ovšem nejde jen o čistý útvar soukromého práva, nýbrž o útvar, jenž v některých ohledech nabývá rázu veřejnoprávního. Příklad země, kde kooperativy přecházejí do oboru veřejného práva, jest sovětské Rusko, se svým tlakem ke vstupu do kooperativů zvláště zemědělských. Ale i v zemích, jež v celku podržely autonomii soukromého hospodářství, setkáváme se s určitými náznaky dodat družstvům přednostního postavení. Lze sem zařaditi určité generelní výhody, kterých požívají i naše družstva podle daňové reformy z r. 1927 a speciálně velké výhody, které naše zákonodárství o stavebním ruchu poskytlo družstvům stavebním.

Tyto fragmenty veřejnoprávně právního zájmu, které lpí na instituci v-ých a h-ých společenstev resp. družstev lze vysvětliti především z mocné polohy, která se družstvům přikládá nebo přikládala ve všeobecné hospodářské a speciálně sociální politice. Histo-